

W poszukiwaniu tożsamości - rewitalizacja wybranych fragmentów dzielnicy Kazimierz jako dialog między dziedzictwem historycznym a współczesną architekturą

Jan Meres

Studenckie Koło Naukowe Synergia

Badania analizują dwie strategie rewitalizacji historycznej dzielnicy Kazimierz w Krakowie pod kątem zachowania autentyczności miejsca: adaptację istniejących obiektów oraz realizację plombowe. Metodą wielokryterialnej analizy porównawczej przebadano 22 obiekty w pięciu kryteriach: ciągłości funkcji i narracji, rytmu i proporcji, skali i gabarytów, materiału i detalu oraz szczerości miejsca. Obiektywność pomiaru zweryfikowano ważonym współczynnikiem Kappa Cohena, który wykazał dobrą zgodność. Pięć reprezentatywnych przypadków poddano szczegółowej analizie jakościowej. Adaptacje uzyskały wyższą średnią sumaryczną (16,9 pkt) względem plomb (15,2 pkt), z przewagą utrzymującą się we wszystkich

pięciu kryteriach. Różnicę tę tłumaczy odmiennosc warunków projektowania: obiekt adaptowany dostarcza gotowego układu przestrzennego i narracyjnego, który pełni funkcję dyscyplinującą proces projektowy. Plomba pozbawiona jest tych wewnętrznych punktów odniesienia, co przy większej swobodzie twórczej oznacza zarazem większy margines błędu. Żadna strategia nie jest gwarantem sukcesu - jest to zrozumienie miejsca jako "trwającej opowieści" w której każda nowa interwencja musi stać się odpowiedzialnym współautorem.

WPROWADZENIE

Każda decyzja projektowa w historycznej przestrzeni miejskiej ma wymiar nie tylko estetyczny czy funkcjonalny - ma wymiar ontologiczny. Wpływa na odczucie prawdziwości, szczerości miejsca.

Czy nowoczesna architektura musi być „intruzem” w historycznej tkance miasta?

Od tego właśnie pytania zaczęło się niniejsze badanie. Postanowiono sprawdzić, jak różne podejścia do rewitalizacji wypadają w zderzeniu z rzeczywistością dzielnicy Kazimierz, nasyconą wielowiekową historią, judaistyczno-chrześcijańskim dziedzictwem, jednocześnie wystawioną na presję gentryfikacji, komercjalizacji i estetyzacji. Celem analizy było przede wszystkim porównanie dwóch strategii rewitalizacji: adaptacji istniejących budynków oraz realizacji plombowych - która z nich skuteczniej zachowuje „autentyczność miejsca”?

Teoria i metodologia

Badanie oparto na metodzie wielokryterialnej analizy porównawczej z zastosowaniem studium przypadków. Materiał badawczy obejmuje 22 obiekty na terenie Kazimierza, reprezentujące obie strategie.

Każdy z nich oceniano w pięciu kryteriach badawczych, które uznano za pryncypialne na podstawie kwerendy teoretycznej oraz systematycznych obserwacji terenowych.

K1 - ciągłość funkcji i narracji;

K2 - rytm i proporcje;

K3 - skala i gabaryty;

K4 - materiał i detal;

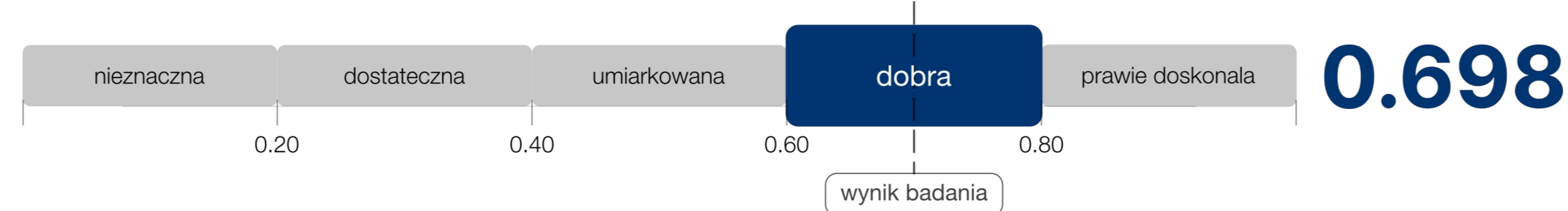
K5 - szczerosc miejsca.

Oceny, w poszczególnych kategoriach były wykonywane niezależnie, a wyniki wyrażono na pięciopunktowej skali Likerta.

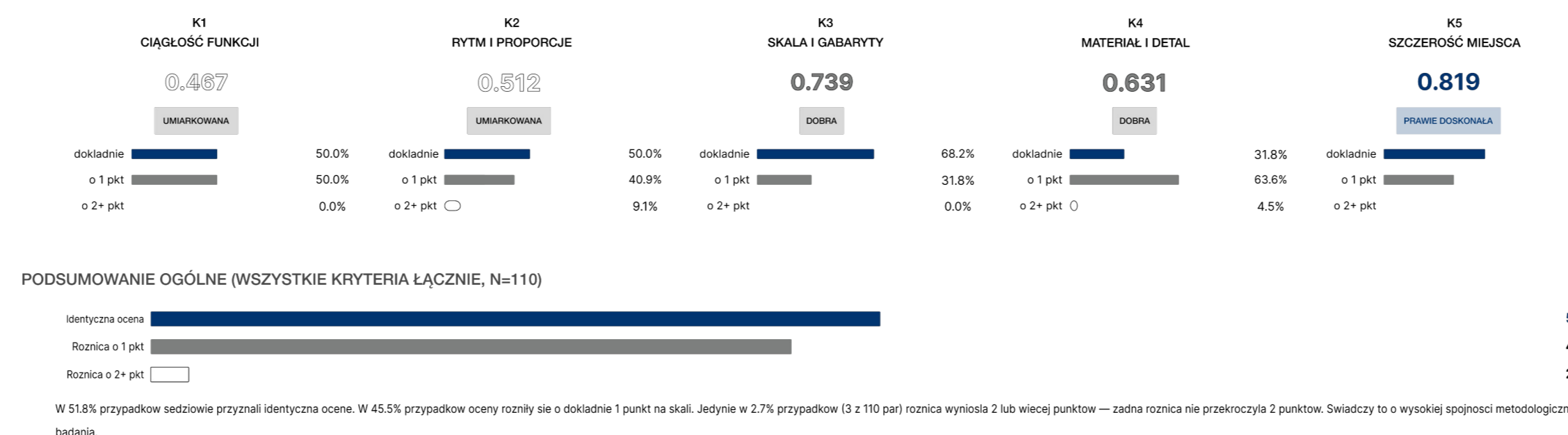
Rzetelność zastosowanego narzędzia pomiarowego zweryfikowano za pomocą ważonego współczynnika

Kappa Cohena z wagami kwadratowymi. Wybór tej wersji współczynnika był podyktowany porządkowym charakterem zastosowanej skali: w przeciwieństwie do nieważonej Kappy, wersja ważona różnicuje stopień niezgodności - rozbieżność o dwa punkty traktowana jest jako poważniejszy błąd niż rozbieżność o jeden punkt. Wagi kwadratowe, w odróżnieniu od liniowych, silniej penalizują duże rozbieżności, przez co są rekomendowane w badaniach o charakterze jakościowo subiektywnym. Uzyskany ogólny współczynnik $\kappa_w=0,698$ wskazuje na

dobłą (ang. *substantial*) zgodność w rozumieniu skali Landis i Kocha.

Na poziomie poszczególnych kryteriów zgodność była zróżnicowana, ale co ważne, najwyższą osiągnięto dla K5 Szczerosc miejsca ($\kappa_w=0,819$), będącym kryterium syntezującym ogólne odczucia związane z budynkiem.

Szczegółowa analiza - przykłady

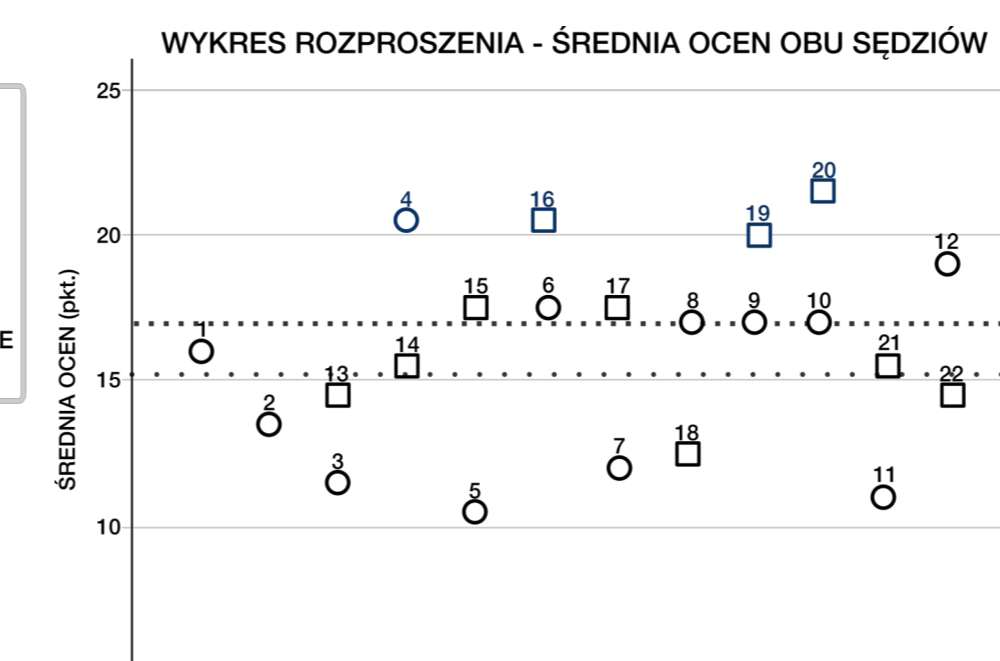
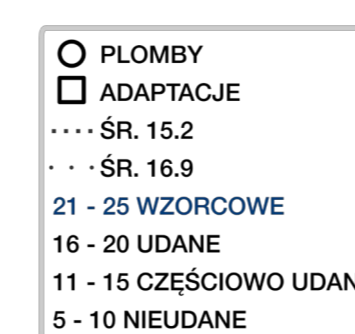
Spśród 22 obiektów pięć poddano szczegółowej analizie jakościowej jako realizacje najbardziej wyraziste - pozwalające precyzyjnie wskazać czynniki wpływające na odbiór autentyczności.

W kategorii adaptacji analizowano m.in. Zajezdnię przy ul. św. Wawrzyńca oraz starą elektrownię (ul. św. Wawrzyńca 19). To przykłady modelowe. W Zajezdni proces redefinicji funkcji - z zamkniętego terenu technicznego w otwartą przestrzeń kultury - odbył się bez zerwania narracji historycznej. Wykorzystanie potencjału historycznego jako nośnika pamięci oraz potencjału architektonicznego, zawartego w dawnym rzemiośle, pozwoliło na stworzenie przestrzeni, w której nowoczesne elementy ze szkła i stali są jedynie dyskretnym narzędziem transformacji.

W kategorii plomb sytuacja jest bardziej złożona. INX Design Hotel to przykład sukcesu: budynek nie próbuje udawać kamienicy, którą nigdy nie był. Poprzez świadomy dialog materiałowy i rytmiczny staje się wiarygodnym uczestnikiem pierzei. Z kolei Hotel Warszawier wprowadza nowoczesny materiał - corian - próbując nawiązać do barwy tynku sąsiedniego budynku. Analizę zamyka realizacja przy ul. Kupa 12. Choć poprawna materiałowo, ponosi klęskę w kontekście przestrzennym. Jej gabaryty dominują nad XVII-wieczną synagogą, odbierając jej rolę lokalnego punktu orientacyjnego. Stoi jako przestroga przed „selektywnym kontekstualizmem”.

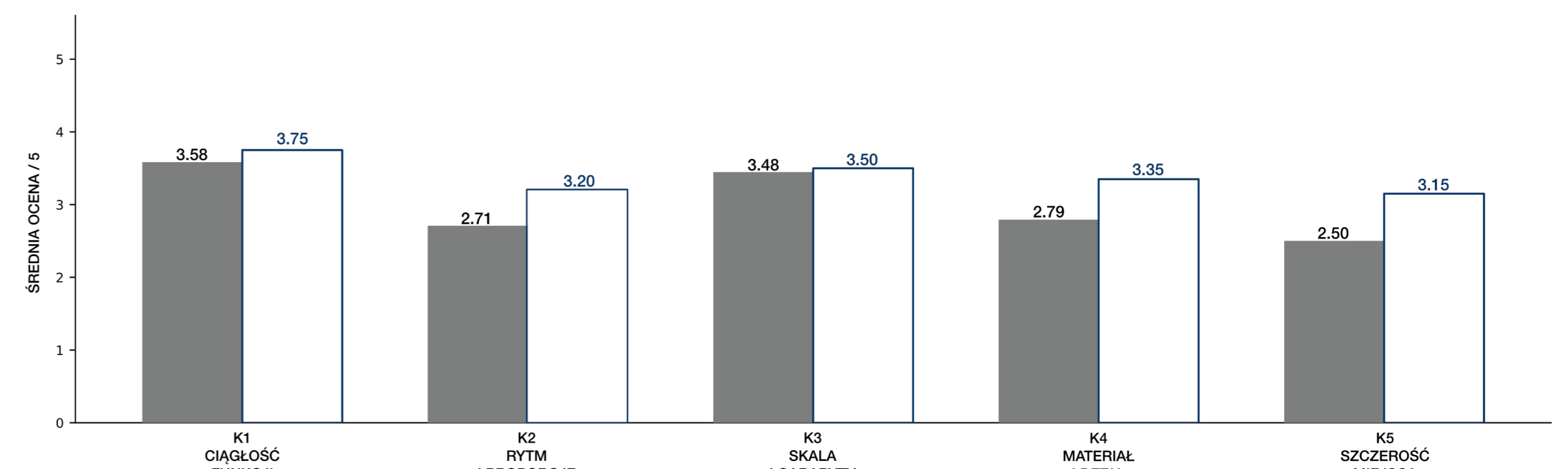
Wyniki i dane liczbowe

Dane liczbowe ujawniają istotną asymetrię. Realizacje plombowe uzyskały średnią 15,2 punktu, adaptacje - 16,9 punktu.

The study analyzes two strategies for the revitalization of the historic Kazimierz district in Kraków with regard to preserving the authenticity of the site: the adaptation of existing buildings and infill developments. Using a multi-criteria comparative analysis method, 22 buildings were examined across five criteria: continuity of function and narrative, rhythm and proportion, scale and dimensions, material and detail, and the sincerity of the place. The objectivity of the measurement was verified using Cohen's weighted Kappa coefficient, which showed good agreement. Five representative cases were subjected to a detailed qualitative analysis. Adaptations achieved a higher overall average (16.9 points) compared to infill projects (15.2 points), with this advantage persisting across all five criteria. This difference is explained by the distinct design conditions: an adapted building provides a ready-made spatial and narrative layout that serves to discipline the design process. An infill development lacks these internal points of reference, which, while offering greater creative freedom, also entails a larger margin of error. No single strategy guarantees success - it is an understanding of the site as an "evolving narrative" in which every new intervention must become a responsible co-author.

Przewaga adaptacji utrzymuje się konsekwentnie we wszystkich pięciu kryteriach. Co więcej, obiekty o najniższych wynikach w całej próbie należą do kategorii plomb, podczas gdy realizacje wzorcowe/najbardziej docenione - do adaptacji.

Wyjaśnienie tej różnicy leży w warunkach projektowania. Obiekt adaptowany dostarcza projektantowi gotowego zestawu wskazówek formalnych i narracyjnych - pełni one funkcję dyscyplinującą proces projektowy. Projektant plomby jest pozbawiony tego ograniczenia - musi samodzielnie zrekonstruować kontekst, co zwiększa margines błędu.

Wnioski

Wspólnym mianownikiem najlepszych analizowanych realizacji jest coś głębszego niż techniczna sprawność projektowa - jest to zrozumienie miejsca jako „trwającej opowieści”, w której każda nowa interwencja musi stać się odpowiedzialnym współautorem. Obowiązek poszanowania przeszłości nie wynika jedynie z sentymentalnego przywiązania, lecz z faktu, że to ona jest fundamentem, na którym wyrasta współczesność. Nasze gusta, wrażliwość i sposób doświadczania przestrzeni są głęboko zakorzenione w tym, co było przed nami.

Dobra rewitalizacja nie zaczyna narracji od nowa, lecz przejmując ją w tym miejscu, w którym historia ją zostawiła i prowadzi dalej.

Studenckie Koło Naukowe Synergia
Katedra Projektowania Architektonicznego
 ul. Warszawska 24, 31-155 Kraków
 Dr inż. arch. Maciej Skaza

